

GELMINTOZLAR: ASKARIDOZ KASALLIGINING KECHISHI VA ZAMONAVIY DAVO USULLARI

Saurova Muborak O'ktamovna

*Xorazm viloyati Urganch Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi “Yuqumli kasalliklarda hamshiralik ishi” fani
yetakchi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada gelmintoz kasalliklarining keng tarqalgan turi bo'lgan askaridozning etiologiyasi, patogenezi, klinik kechishi va zamonaviy davo usullari tahlil qilinadi. Askaridozning migratsion va ichak bosqichlaridagi klinik belgilari, asoratlari hamda tashxislash usullari yoritilgan. Shuningdek, hozirgi kunda qo'llanilayotgan samarali antigelmint preparatlar va profilaktik choralar haqida ilmiy xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: gelmintoz, askaridoz, *Ascaris lumbricoides*, parazitlar kasallik, antigelmint davo, profilaktika.

Annotation: This article analyzes the etiology, pathogenesis, clinical course, and modern treatment methods of ascariasis, one of the most widespread helminthic diseases. The clinical manifestations, complications, and diagnostic approaches of ascariasis during the migratory and intestinal stages are described. In addition, scientific conclusions are presented regarding currently used effective anthelmintic drugs and preventive measures.

Keywords: helminthiasis, ascariasis, *Ascaris lumbricoides*, parasitic disease, anthelmintic therapy, prevention.

Kirish

Gelmintozlar insoniyat tarixida eng qadimdan ma'lum bo'lgan parazitlar kasalliklar guruhiga kiradi va hozirgi kunda ham global sog'liqni saqlash muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, tuproq orqali yuqadigan gelmintozlar (soil-transmitted helminths) dunyo bo'yicha milliarddan ortiq aholiga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu kasalliklar orasida askaridoz eng keng tarqalgan bo'lib, asosan bolalar va sanitariya-gigiyena sharoitlari yetarli bo'lmagan hududlarda yashovchi aholi orasida uchraydi.

Askaridoz — ichakda parazitlik qiluvchi *Ascaris lumbricoides* tomonidan chaqiriladigan surunkali gelmintoz bo'lib, kasallik nafaqat oshqozon-ichak tizimini,

balki butun organizmni qamrab oluvchi patologik jarayonlar bilan kechadi. Parazitning organizm bo‘ylab migratsiyasi allergik reaksiyalar, yallig‘lanish jarayonlari va immun tizimining izdan chiqishiga sabab bo‘ladi. Natijada bemorlarda umumiy holsizlik, kamqonlik, bolalarda esa jismoniy va aqliy rivojlanishning sekinlashuvi kuzatiladi.

So‘nggi yillarda askaridozning klinik kechishida yashirin va kam simptomli shakllarining ko‘payishi kasallikni o‘z vaqtida aniqlashni qiyinlashtirmoqda. Bu holat asoratlari — ichak tutilishi, o‘t yo‘llari obstruksiyasi, pankreatit va allergik sindromlarning rivojlanish xavfini oshiradi. Shu sababli askaridozni erta tashxislash, patogenezini chuqur o‘rganish va zamonaviy, samarali davo usullarini qo‘llash dolzarb masala hisoblanadi.

Mazkur maqolada askaridoz kasalligining rivojlanish bosqichlari, klinik kechish xususiyatlari hamda hozirgi tibbiyot amaliyotida qo‘llanilayotgan zamonaviy antigelmint davo usullari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Tadqiqot materiallari va usullari

Mazkur tadqiqot askaridoz kasalligining klinik kechishi, tashxislash xususiyatlari va zamonaviy davo usullarining samaradorligini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot **tahliliy-kuzatuv va retrospektiv** xarakterga ega bo‘lib, unda parazitar kasalliklar sohasidagi ilmiy manbalar, klinik ma’lumotlar va amaldagi tibbiy tavsiyalar tizimli ravishda o‘rganildi.

Tadqiqot materiallari sifatida 2015–2024-yillar oralig‘ida chop etilgan yetakchi ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va milliy klinik protokollar tanlab olindi. Jumladan, quyidagi asosiy manbalar tahlil qilindi:

- World Health Organization tomonidan e’lon qilingan *Soil-transmitted helminth infections: Guidelines and fact sheets* (2023)
- Centers for Disease Control and Prevention ning *Ascariasis: Epidemiology, Diagnosis and Treatment* bo‘yicha rasmiy tavsiyalari
- Medical Parasitology (E.K. Markell va hammualliflar)
- Diagnostic Medical Parasitology (L.S. Garcia)
- A.A. Ashurovning “**Parazitar kasalliklar**” nomli o‘quv qo‘llanmasi (Toshkent, 2021)
- O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan parazitar kasalliklarni tashxislash va davolash bo‘yicha klinik protokollar

Mazkur manbalardan askaridozning patogenezi, klinik belgilari, laborator tashxisi va davo samaradorligiga oid ma'lumotlar ajratib olindi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

- **Adabiyotlarni sistematik tahlil qilish** — askaridoz bo'yicha mavjud ilmiy ma'lumotlarni umumlashtirish va taqqoslash maqsadida

- **Retrospektiv tahlil** — klinik manbalarda qayd etilgan bemor holatlari va davolash natijalarini baholash uchun

- **Taqqoslov usul** — turli antigelmint preparatlarning samaradorligini aniqlashda

- **Tahliliy umumlashtirish** — olingan natijalarni ilmiy xulosalar shaklida ifodalash uchun

Natijalar va muhokama

Tahlil qilingan ilmiy manbalar va klinik kuzatuvlar natijalari askaridoz kasalligi murakkab patogeneza ega ekanligini ko'rsatadi. Kasallikning klinik ko'rinishlari parazitning hayot sikli bosqichlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu holat tashxis va davolash strategiyasini tanlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Askaridoz patogenezi va klinik kechishining tahlili

O'rganilgan manbalarga ko'ra, askaridoz patogenezi ikki asosiy mexanizm orqali namoyon bo'ladi:

1. **mexanik ta'sir,**
2. **toksik-allergik ta'sir.**

Migratsion bosqichda *Ascaris lumbricoides* lichinkalari ichak devoridan qon oqimiga o'tib, jigar, o'pka va boshqa a'zolarida vaqtinchalik joylashadi. Bu jarayon immun tizimining faol javob reaksiyasini keltirib chiqaradi. Natijada periferik qonda eozinofiliya, allergik toshmalar, bronxopulmonar simptomlar (quruq yo'tal, nafas qisishi) kuzatiladi. Ilmiy manbalarda ushbu holat **Löffler sindromi** bilan bog'liq holda izohlanadi.

Ichak bosqichida esa yetuk gijjalar ichak bo'shlig'ida to'planib, oziqa moddalari uchun raqobatni kuchaytiradi va mexanik bosim hosil qiladi. Klinik kuzatuvlarga ko'ra, gijjalarning ko'p miqdorda to'planishi ichak peristaltikasini buzib, ichak tutilishiga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, bolalarda askaridoz surunkali kechib, oqsil-energetik yetishmovchilik, gipovitaminoz va jismoniy rivojlanishdan ortda qolish holatlari bilan kechishi aniqlangan.

Diagnostic natijalar tahlili

Tadqiqotlarda askaridozni aniqlashda koprologik tekshiruvlar asosiy usul bo‘lib qolayotganligi qayd etilgan. Biroq migratsion bosqichda najasda tuxumlar aniqlanmasligi sababli, kasallik ko‘pincha kech aniqlanadi. Shu sababli ilmiy adabiyotlarda serologik usullar, umumiy qon tahlilida eozinofiliya aniqlanishi va klinik simptomlarni kompleks baholash muhimligi ta’kidlanadi.

Zamonaviy yondashuvlarga ko‘ra, askaridoz tashxisida **bosqichli diagnostika** qo‘llanilishi kasallikni erta aniqlash imkonini oshiradi.

Zamonaviy davo usullarining samaradorligi

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, hozirgi kunda qo‘llanilayotgan antigelmint preparatlar askaridozni davolashda yuqori samaradorlikka ega. Albendazol va mebendazol preparatlari gijjalarning glyukoza almashinuvini izdan chiqarib, ularning nobud bo‘lishiga olib keladi. Klinik tadqiqotlarda ushbu preparatlarning samaradorligi 90–100 % gacha yetishi qayd etilgan.

Shu bilan birga, ilmiy manbalarda davolash jarayonida **toksik-allergik reaksiyalarni oldini olish** muhimligi ta’kidlanadi. Shu sababli antigelmint terapiya antigistamin preparatlar va fermentlar bilan kompleks tarzda olib borilishi tavsiya etiladi. Og‘ir holatlarda esa statsionar sharoitda kuzatuv ostida davolash muhim hisoblanadi.

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, askaridoz nafaqat parazitlar kasallik, balki butun organizm faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadigan murakkab patologik jarayondir. Ilmiy manbalarda askaridozning ko‘p hollarda kam simptomli yoki yashirin kechishi kasallikning kech aniqlanishiga olib kelishi ta’kidlanadi. Bu esa asoratlarni rivojlanish xavfini oshiradi.

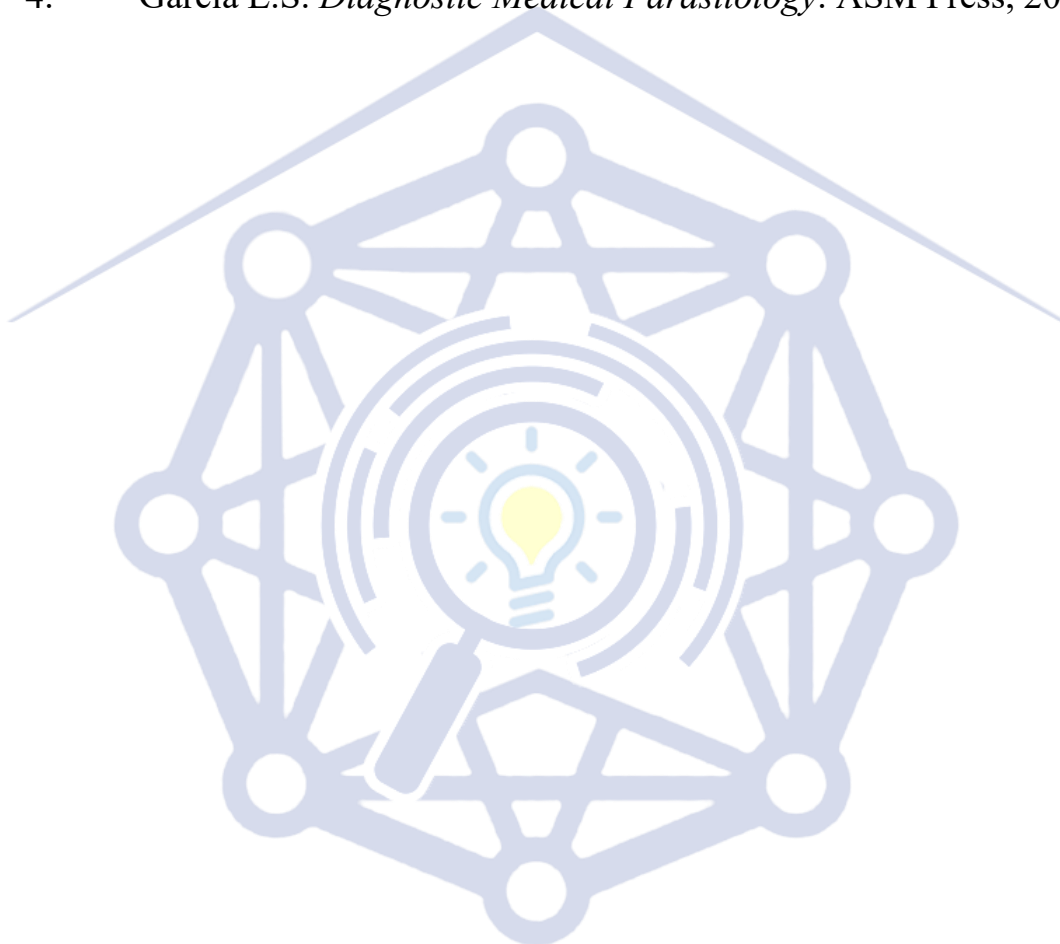
Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy tibbiyotda askaridozga qarshi kurashda faqat davolash emas, balki **profilaktik yondashuv**, sanitariya-gigiyena madaniyatini oshirish va aholining tibbiy savodxonligini kuchaytirish ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda.

Xulosa

Askaridoz - keng tarqalgan va e’tibordan chetda qolmasligi kerak bo‘lgan gelmintoz kasallikdir. Kasallikning erta aniqlanishi va zamonaviy antigelmint preparatlar bilan davolanishi asoratlarning oldini oladi. Profilaktik choralarga amal qilish esa kasallik tarqalishini sezilarli darajada kamaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Markell E.K., John D.T., Krotoski W.A. *Medical Parasitology*. Saunders, 2019.
2. World Health Organization. *Soil-transmitted helminth infections*. WHO, 2023.
3. Ashurov A.A. **Parazitar kasalliklar**. Toshkent, 2021.
4. Garcia L.S. *Diagnostic Medical Parasitology*. ASM Press, 2020.

Research Science and
Innovation House

